

Remissvar till SOU 2019:39 En moderniserad radio- och tv-lag

Näringslivets medieinstitut instämmer med utredningens förslag att flytta den pressetiska granskningen av respekt för privatlivet till en fri aktör i form av den nya Medieombudsmannen. Förändringen kan upprätta en armslängds avstånd mellan public service, staten och de medieetiska systemen och se till att statliga myndigheters kontroll av publicistiskt material minskar. Det är en välkommen förändring.

Statens kärnuppdrag för att styra public service bör fortsatt ligga på kontroll av budgetanslag och uppdragsgivning, inte genom att fälla enskilda publiceringar.

Men förändringen kan också komma att innebära en stor försämring. Insynen i medieetiken ser ut att minska avsevärt, såvida inte medieföretagen bestämmer sig för att öka öppenheten. Granskningsnämnden lyder under offentlighetsprincipen, medan medieföretagen själva får bestämma vilken insyn de vill ge i Pressombudsmannens arbete, snart alltså Medieombudsmannen.

Tyvärr har tidningarna hittills valt ett stort mått av sekretess. När så gott som alla handlingar i granskningsnämnden är möjliga att ta del av, är det mesta hemligt när det gäller Pressombudsmannen:

- Anmälningar är hemliga.
- Pressombudsmannens bedömning är hemlig när han vill fria tidningen, såvida inte anmälaren överklagar. Först då får vi veta hur Pressombudsmannen resonerat.
- Tidningarnas försvar är hemligt.

Det som finns tillgängligt är i förekommande fall Pressens opinionsnämnds beslut, och beslut fattas i nämnden gällande ungefär en femtedel av anmälningarna. Fällande beslut finns sökbara för allmänheten, friande finns ej tillgängliga. I runt 80 procent av fallen går det alltså inte ens att få veta att det skett en anmälan, än mindre vad den handlat om. Pressombudsmannen lägger ner ärenden och sedan arkiveras dessa.

Även när en tidning fälls råder det sekretess: det går inte att ta del av hela den argumentation som tidningen använt för sin sak, och den kan ibland vara omfattande och principiellt viktig. Ett beslut i Pressens opinionsnämnd innehåller en sammanfattning av hur parterna argumenterat, men långt ifrån all viktig information blir offentlig.

Exempelfall: DN & Urban Ahlin

Ett aktuellt exempel är när Dagens Nyheter i april fälldes för att ha publicerat grundlösa och nedsättande uppgifter om förre talmannen Urban Ahlin, bland annat omdömet ”maktmissbrukande svin”. I Pressens opinionsnämnds beslut finns en redogörelse för hur DN:s chefredaktör Peter

Wolodarski argumenterat för att bli friad. Men redogörelsen saknar uppenbarligen delar som ger viktig information om hur en ledande publicist resonerar om pressetik.¹

Enligt Jan Scherman, som tagit del av Wolodarskis argumentation, har DN-chefen bland annat ifrågasatt att en person med talmannens maktställning ska ha rätt att få sin sak prövad i Pressens opinionsnämnd, det var aldrig tanken när systemet kom till menar Wolodarski. Scherman argumenterar emot. Peter Wolodarski ska också ha försvarat användningen av ordet svin och presenterat en uppräknig av andra som kallat medmänniskor för svin, exempelvis en känd kock som gett råd om hur man ska agera om gäster betar sig som svin. Samtidigt reserverade sig en ledamot, Nils Funcke, i Pressens opinionsnämnd.²

Oavsett vad man tycker i sakfrågan är det här väsentliga principiella resonemang som tål att diskuteras, och som förtjänar offentlighet. Men inget av de här resonemangen finns med i det fällningsbeslut som offentliggjorts. Sekretessen är inte bra för det offentliga samtalet om medieetiken.

Man kan ha olika uppfattningar om användningen av ordet "svin". En ledamot i Pressens opinionsnämnd reserverade sig och ville fria DN. Nils Funcke menade bland annat att formuleringen måste ses i sitt sammanhang snarare än som ett isolerat ord, och att den därför var försvarlig att publicera.

Men faktum kvarstår att användningen av ordet är ett av två huvudskäl för att DN fälls. Därför är parternas argumentation angående formuleringen avgörande för att kunna förstå och tolka situationen och beslutet. Det leder till den principiella frågan: varför ska det vara hemligt?

Den enskildes rätt till integritet

Försvararna av sekretessen brukar argumentera för att den finns till för att skydda anmälaren mot ytterligare publicitetsskada. Detta kan på goda grunder ifrågasättas. Det är svårt att se hur ett offentliggörande av exempelvis Peter Wolodarskis argumentation skulle skapa ytterligare skada för Urban Ahlin, utöver den som redan skett. I det nämnda fallet har Urban Ahlin själv valt att låta sig namnges i de handlingar som PON offentliggjort.

Däremot finns det självklart ett intresse att skydda den enskildes integritet i den pressetiska processen. Särskilt när publiceringarna kan röra frågor som är känsliga för den personliga integriteten. En rimlig avvägning borde därför vara att låta den enskilde anmälaren avgöra om handlingarna ska vara offentliga eller under sekretess. Om anmälaren däremot vill vara offentlig, ska detta också vara regeln för den nya Medieombudsmannen.

Många gånger vill dock anmälaren ha så stor uppmärksamhet som möjligt för sin sak eftersom det ger en viss upprättelse.

Vikten av transparens i public service för medborgarna

Om inget görs för att öka öppenheten kommer alltså handlingar som i dag är offentliga i Granskningsnämnden att bli hemligstämplade i Medieetiska nämnden. Det stämmer illa överens med Sveriges Radios och Sveriges Televisions uppdrag om transparens gentemot medborgarna.

Staten kan uppmana medieföretagen att anta en modell byggd på öppenhet. Hela upplägget i förändringen bygger på att staten och ytterst medborgarna kan lita på att branschen gör ett bra jobb

¹ <https://www.dn.se/arkiv/ledare/partiets-forljugna-nolltolerans/>

² <https://www.mediavarlden.se/diskussion/2019/03/har-medierna-tappat-sin-pressetiska-kompass/>

med etikfrågorna, och därför har staten ett särskilt ansvar att se till att den nya modellen uppfyller krav på insyn för medborgarna. Det vore också märkligt om journalister och mediechefer som i andra sammanhang protesterar mot brist på öppenhet argumenterar för motsatsen när det gäller deras egen verksamhet.

Insynen är också en viktig del för att medborgarna och enskilda aktörer ska kunna utvärdera det pressetiska systemets efterlevnad. Detta är en förutsättning för att Näringslivets medieinstitut och andra aktörer ska kunna kritiskt granska hur det pressetiska systemet lever upp till sina egna mål.

Det vore en märkelig signal, i en tid när public services förtroende är ifrågasatt från vissa grupper i samhället, att staten medverkar till en försämring av insynen för en för medborgarna central pressetisk princip. Det skulle utan tvekan kunna bidra till att ytterligare försämma förtroendet för public service som samhällelig institution. Tvärtom bör staten i detta läge garantera att öppenhet fortsatt kommer att prägla en central bedömning av public service-uppdragets efterlevnad.

Sammanfattning

- Den nya Medieombudsmannen är i grunden bra men hotar att försämma medborgarnas insyn i public service och i det pressetiska systemet.
- Vi menar att delegeringen av den pressetiska granskningen av public service från staten till en fri aktör bygger på ett ömsesidigt förtroende som, om det inte sköts bra, kan tas tillbaka.
- Staten bör därför medverka till att ställa krav på allmänhetens insyn i den nya Medieombudsmannens handlingar.